

Duurzaam toerisme enige oplossing

In de huidige en traditionele bestemmingsgebieden kan geconstateerd worden dat toerisme negatieve effecten heeft op natuur en milieu. Toerisme leidt tot een verhoogd energie- en grondstoffenverbruik, heeft emissies tot gevolg, en ingrepen ten behoeve van toerisme leiden tot verandering en/of kwaliteitsvermindering van milieu-compartmenten en het landschap.

LIESBETH VERTON*

Het internationale toerisme heeft sinds 1950 een grote vlucht genomen: van 25 miljoen reizigers in 1950 tot 477 miljoen in 1992, naar schatting oplopend tot 700 miljoen in het jaar 2000. Toerisme is hiermee een van de sterkst groeiende economische activiteiten. Het is bovendien een bijzonder lucratieve industrie, het gehele veld van overnachtingsmogelijkheden, vervoer, bezoekersattracties en eetgelegenheden samenvattend. In de toeristenstromen zijn echter verschuivingen waar te nemen. De belangstelling voor de klassieke toeristische centra langs de Middellandse Zee lijkt af te nemen, mede als gevolg van milieu-aantasting. Nieuw ontdekte gebieden worden in hoog tempo ontsloten.

Naast een lucratieve industrie is toerisme ook een industrie met veel negatieve milieu-effecten: de druk op natuur, landschappelijk schoon en op de infrastructuur van een gebied is groot. Enerzijds zijn het toeristen die door hun gedrag effecten veroorzaken, anderzijds zijn het de actoren die ingrepen doen ten behoeve van het toerisme. Hieronder vallen reisorganisaties, vervoer- en accommodatieverschaffers, vermaakcentra, bouw-, onroerend goed- en kapitaalmaatschappijen. Het gedrag van toeristen heeft vaak een direct effect op natuur en milieu. Zij zijn verantwoordelijk voor verkeersoverlast, geluidsoverlast, (zwerf)afval en verstoring in natuur- en andere gebieden. Om aan de vraag van toeristen te voldoen, is bovendien in vele bestemmingsgebieden en hele toeristische infrastructuur opgezet.

VISSERSPLAATSJES

Kleine vissersplaatsjes aan de Spaanse kusten zijn omgebouwd en geëxploiteerd als groot-

De Slufter op Texel is een voorbeeld van een kwetsbaar gebied dat steeds meer door wandelaars wordt bezocht. Foto: Salko de Wolf

schalige vakantiedorpen. Hotels in de vorm van torenflats rezen uit de grond, toegangswegen (vaak snelwegen) werden aangelegd en om de toerist ter plekke te amuseren werden amusementsprojecten en discotheken opgezet. Horizonvervuiling, ruimtebeslag, luchtvervuiling door toename van het verkeer, watervervuiling door toename van lozingen, verstoring en schade aan flora en fauna zijn problemen waar de vissersplaatsjes nu mee kampen. Deze problematiek geldt in meer of mindere mate voor alle bestemmingsgebieden waar toerisme grootschalig wordt geëxploiteerd. De effecten worden vaak verzwaard door het feit dat toeristen zich hevig concentreren in tijd en ruimte.

Enerzijds ligt de kern van het door toerisme veroorzaakte milieuprobleem in het massatoerisme naar de oorspronkelijke bestemmingsgebieden (Middellandse Zeegebied, Alpen). Accommodatie en vermaakcentra zijn veelal voldoende aanwezig om aan de massale vraag in een korte periode te voldoen, maar de capaciteit van aanvullende infrastructuurvoorzieningen, zoals afvalverwerkingsystemen en waterzuiveringsinstallaties, is te klein of in het geheel niet aanwezig. Afvalstromen, watervervuiling en biotoopverandering zijn de voornaamste vormen van milieu-aantasting door toerisme. Anderzijds is de tendens dat steeds meer mensen naar schaarse natuurgebieden willen: hoe schaarser, hoe aantrekkelijker. De druk op deze gebieden neemt enorm toe en daarmee de kans op onherstelbare schade. Eco-toerisme is echter niet tegen te houden. Onderzoek wijst uit dat het merendeel van de toeristen een landschappelijk mooie omgeving een voorwaarde vindt voor hun vakantiegebied.

DUURZAAM

De vraag is nu hoe je toerisme in banen kunt leiden, zodat er geen of weinig schadelijke effecten optreden. De essentie van een dergelijk

duurzaam toerisme is dat gepoogd wordt de toeristische activiteit aan de fysieke kenmerken en draagkracht van een gebied aan te passen. Uitgangspunten zijn een minimaal ruimtegebruik en het behoud van waardevolle ruimten. Waar mogelijk wordt zelfs een verbetering van de natuurlijke omgeving beoogd. Excessieve concentratie van toeristen in tijd en ruimte moet voorkomen worden, omdat dit kan leiden tot onomkeerbare processen in het milieu. De keuze voor een meer gespreid of juist geconcentreerd toerisme is echter afhankelijk van het gebied. In sommige gebieden kan seizoensverlenging juist schadelijk zijn, voor bijvoorbeeld broedende vogels. Ruimtelijke concentratie kan ook voordelen hebben boven ruimtelijke spreiding, omdat toeristische infrastructuur, andere ingrepen en toeristisch gedrag dan ook geconcentreerd zijn. Bij spreiding kan een sluipende natuur- en milieubelasting ontstaan. Om effecten op natuur en milieu als gevolg van toerisme te voorkomen of verminderen is duurzaam toerisme een handzaam concept. In bestaande toeristengebieden zullen vooral effectgerichte maatregelen genomen moeten worden. Een concentratie van toeristen baart hierbij eigenlijk de minste zorgen, omdat ze in hun vooraf bepaalde enclave blijven. In nieuwe gebieden kunnen vooral brongerichte maatregelen plaatsvinden. Afhankelijk van de draagkracht van een gebied kunnen restricties gesteld worden aan het aantal en de verspreiding van toeristenstromen.

De voordelen van duurzaam toerisme komen pas op lange termijn tot uiting in zowel economisch als milieu-opzicht. De opbrengsten komen ten goede aan de lokale bevolking, die de toeristische infrastructuur als actor in de hand kan houden, waardoor de diversiteit van het gebied behouden blijft.

*De auteur studeerde in 1993 af aan de Nationale Hogeschool voor Toerisme en Verkeer, waarna zij een bovenbouwstudie Milieukunde volgde aan de Rijksuniversiteit Utrecht.